
Vytváření nové koncepce bezpečnosti v rámci meziamerického systému

Radomír Jungbauer

Bezpečnost a udržení míru na západní polokouli jsou témata, kterým americké státy přisuzují zvláštní prioritu. Od konce druhé světové války až do počátku 90. let stěžejním strategickým úkolem v daném ohledu bylo vnější i vnitřní zadržování komunistické expanze. Vnímaná dimenze tohoto nebezpečí byla natolik silná, že leckdy podřizovala některé významné hodnoty a ideály moderní občanské společnosti, jako je ochrana lidských práv, zachování demokracie a ústavních poměrů, dodržování mezinárodního práva, včetně striktního respektování svrchovanosti států, uvedenému základnímu cíli.

Existence bipolárního světa svým způsobem zjednodušovala tvorbu koncepcí zahraniční politiky, poněvadž a priori stanovila přehledný model dělení světa na spojence a protivníky. Kolaps komunismu jako ideologicky zdůvodněného imperiálního expanzionismu, a tím i univerzální světové hrozby a přednostní bezpečnostní motivace implicitně zahrnul i zánik konfrontace mezi Východem a Západem. Po skončení studené války se tedy objevila podstatně změněná strategická scéna, která slouží jako základna pro analýzu a určení odlišných bezpečnostních hledisek i na západní polokouli.

V zahraničněpolitických strategiích amerických států tak dočasně vzniklo koncepční vakuum. Zrodila se objektivní potřeba nově definovat kolektivní bezpečnost v daném regionu a v návaznosti i odpovídající systém adekvátní meziamerické spolupráce.

Meziamerická smlouva o vzájemné pomoci (Riodejaneirský pakt) z roku 1947¹ společně s Chartou Organizace amerických států (OAS) z roku 1948² vytvořila svého času primární politickou i mezinárodněprávní základnu meziamerického systému, a tak se stala důležitou součástí institucionálního mechanismu obrany západní polokoule. Jakožto klasická smlouva o kolektivní bezpečnosti, která se stala přímým vzorem pro založení Západní unie i NATO³ a která byla namířena především proti mimokontinentálnímu komunistickému ohrožení, přestala být v nových podmínkách funkčně užitečná. Nicméně dosud zrušena nebyla a po formálně právní stránce je vlastně stále ještě platným mnohostranným ujednáním. Až dosud však nedošlo ke konsenzu amerických států ani o případném uzavření nové spojenecké smlouvy obdobného typu v rámci celého kontinentu, ani o jejím charakteru.

Významnými typickými projevy nedávné i naší doby se stal dramatický vzestup globální vzájemné závislosti všech subjektů mezinárodního společenství a speciálně v Latinské Americe pak pád autoritarismu a diktatur s následným návratem k demokracii, zdárný postup ekonomické integrace a úspěšné vyřešení několika vnitřních ozbrojených konfliktů ve Střední Americe (Salvador, Nikaragua, Guatemala).

Tyto skutečnosti se promítly do konvergujících zájmů i hodnot zemí oblasti, a tím i do slabšího sklonu k vyvolávání či oživování konfliktů mezi nimi. Došlo naopak k posílení tendence pro řešení neshod pokojnou cestou. Přesto existenci velkého počtu různých druhů přetrvávajících územních sporů a jiných problémů je nutné nadále považovat za možné ohrožení míru, bezpečnosti i stability na americkém kontinentě.

Územní spory nadále existují např. mezi Argentinou a Velkou Británií, Argentinou

a Chile, Kolumbií a Venezuelou, Nikaraguou a Kolumbií, Venezuelou a Guyanou, Surinamem a Guyanou, Guatemalou a Belizem. Přítom ozbrojený pohraniční konflikt kvůli letitému územnímu sporu mezi Ekvádorem a Peru v roce 1995 dokázal, že zmíněné potenciální riziko nelze podceňovat. Spolehlivou zárukou zachování míru a odvrácení ozbrojených střetnutí na západní polokouli skýtá důsledné respektování svrchovaností států a nevměšování, poctivé plnění závazků vyplývajících z platných smluv, řešení sporů mírovými prostředky, zákaz použití nebo hrozby použití síly v souladu s ustanoveními Chart OSN i OAS, jakož i striktní dodržování dalších platných norem a zásad mezinárodního práva všemi americkými státy. Nezbytným předpokladem reálného vyřešení dlouholetých územních sporů pokojným způsobem je existence stabilních demokratických vlád v příslušných zemích, které budou plně kontrolovat ozbrojené síly s dostatečně pevnou vnitropolitickou pozicí, aby mohly prosadit i nepopulární a kompromisní urovnání.

Přítom hraniční spory nejsou považovány za jednoznačně hlavní bezpečnostní hrozbu na americkém kontinentě. Třebaže v minulosti někdy vyústovaly až ve vojenská střetnutí, nikdy neměly dlouhé trvání. Větší obavu mnohdy vzbuzují konflikty, mající vnitřní společenské příčiny, které jsou zdrojem lability uvnitř jednotlivých států. Na meziamerických jednáních v této souvislosti vystupuje do popředí i význam sociálněekonomických podmínek bezpečnosti, zejména odstranění extrémní chudoby – latentního nebezpečí nestability a živné půdy pro nejrůznější násilné utopistické a socializující představy řešení tohoto nesporně mimořádně závažného problému.

Nelze ztráct ze zřetele, že v Latinské Americe je 46 % obyvatelstva chudých. V roce 1994 každý pátý člověk v této oblasti neměl dostatek finančních prostředků, aby si zajistil průměrnou každodenní obživu. Navíc Latinská Amerika má nejnerovnoměrnější distribuci příjmů na světě už od dob, kdy jsou údaje o této problematice dostupné, tj. od 50. let. Podíl příjmů připadajících na nejchudší pětinu populace se v období 1950–1979 ještě snížil a na začátku 90. let byla koncentrace bohatství dokonce větší než v 70. letech s tím, že 10 % nejbohatších rodin získávalo 40 % celkových příjmů, zatímco 20 % nejchudších domácností dostávalo méně než 4 %.⁴

Za rozhodující faktory považlivé sociální situace, promítající se v extrémní chudobě, lze považovat jak marginalizaci indiánského obyvatelstva, propastné rozdíly v příjmech, nezaměstnanost, stagnaci a inflaci, tak i neschopnost veřejných institucí zajistit poskytování minimálního vzdělání a základní zdravotní péče.

Třebaže strategický antagonismus mezi dvěma supervelmocemi je již záležitostí minulosti a socialistická Kuba se objektivně ocitla v bezperspektivní defenzivě, existují v rámci několika latinskoamerických zemí svérázné relikty studené války, které představují určitou hrozbu tamní demokracii. Například v Peru, v Kolumbii a v Mexiku působí povstalecké skupiny, z nichž některé argumentují neutěšenou sociální situací a zastávají „revoluční“ postoje, dotýkající se bezpečnosti obyvatelstva i státu a usilující o násilné odstranění ústavního režimu.

Objevují se i nové hrozby míru, stabilitě demokracie a bezpečnosti, na něž není možné reagovat tradičními prostředky. K aktuálním nebezpečným společenským jevům, které se stávají vážným ohrožením kontinentální bezpečnosti, patří neúměrné zbrojení a pochybné obchody se zbraněmi, mezinárodní terorismus, korupce, hrubé porušování lidských práv, braní rukojmí, ilegální obchod s drogami, nezákonná imigrace a protiprávní exploatace přírodních zdrojů.

V souvislosti s nově vzniklou situací jak v globálním měřítku, tak i v regionu samotném se členské státy Organizace amerických států na počátku 90. let rozhodly zahájit proces konzultací o aktuálních úkolech bezpečnosti na západní polokouli. Rozšíření a prohloubení demokracie na americkém kontinentě vytvořily podmínky pro větší účast a politickou odpovědnost, umožňující vznik nového prostoru pro posouzení bezpečnostních vztahů v regionu. Organizace amerických států reagovala na tyto změny soustředěním svých aktivit na posílení procesů směřujících ke zlepšení vzájemné důvěry, k podpoře hledání

mechanismů, které sníží nebo odstraní napětí v bilaterálních a multilaterálních vztazích, ke vzniku adekvátního prostoru pro zajištění efektivnosti koncepce kolektivní bezpečnosti a k dosažení konsenzu i prohloubení vzájemné úcty, jakož i k upevnění rámce porozumění s ohledem na ustanovení mezinárodního práva.

Myšlenka, že se svět nachází v historické chvíli s novými úkoly i možnostmi, byla explicitně potvrzena členskými státy Organizace amerických států za účasti ministrů zahraničních věcí na 21. zasedání Valného shromáždění v chilském Santiagu v červnu 1991. Ve zvláštním, dnes již proslulém dokumentu, nazvaném Santiagský závazek demokracie a obnova meziamerického systému,⁵ americké vlády konstatovaly, že zánik bipolarity a zmenšení mezinárodního napětí uvolnily cestu k „soustředěné činnosti všech států v globálních i regionálních organizacích“, a vyhlásily „své pevné odhodlání stimulovat obnovu OAS, učinit ji efektivnější a užitečnější při aplikaci řídicích zásad a pro dosažení svých cílů“.

Santiagský závazek ve skutečnosti znamenal komplexní potvrzení základních cílů Organizace amerických států, vytyčených při jejím zrodu v roce 1948. Jeho přijetí spolu s vyhlášením dalších významných dokumentů učinilo z tohoto zasedání důležitý mezník v dějinách organizace.

Účastníci jednání tehdy současně potvrdili, že spolupráce v zájmu míru a bezpečnosti polokoule je jedním ze stěžejních cílů zakotvených v Chartě OAS a že šíření zbraní negativně ovlivňuje mezinárodní bezpečnost a kromě toho odebrává prostředky potřebné na ekonomický a sociální rozvoj obyvatelstva členských států. Proto vyjádřili své odhodlání přistoupit k jednáním o bezpečnostních otázkách v nových podmínkách, počínaje moderní a komplexní perspektivou bezpečnosti i odzbrojení. Předpokládané konzultace měly zahrnout i problematiku všech forem šíření zbraní a zařízení hromadného ničení s tím, aby co největší objem finančních prostředků mohl být věnován na hospodářský a sociální rozvoj, jak to explicitně stanoví Charta OAS (článek 2, odstavec g). Představitelé Organizace amerických států zároveň vyzvali další kompetentní organizace na světě, aby se k tomuto jejich úsilí připojily.

V příslušné rezoluci s názvem Spolupráce pro bezpečnost polokoule⁶ dali vedoucí delegací Stále radě OAS pokyn, aby vytvořila pracovní skupinu se specifickým pověřením studovat a předkládat doporučení ohledně různých aspektů spolupráce v zájmu bezpečnosti polokoule.

O rok později – na 22. zasedání Valného shromáždění OAS v Nassau na Bahamách – bylo rozhodnuto zřídit Zvláštní výbor pro bezpečnost polokoule⁷ se stanoveným úkolem pokračovat ve zpracování problematiky bezpečnostní spolupráce na západní polokouli.

V následujícím období Stálá rada OAS rozhodla, že agenda Zvláštního výboru, pokud se týká např. zbraní, zahrnuje: nešíření vojenských zařízení a zbraní hromadného ničení, omezení zbrojení, skryté obchodování se zbraněmi, výměnu informací o politice, zákonech a administrativních postupech členských států upravujících získávání a přesun zbraní.

Další vývoj v této otázce dospěl tak daleko, že 25. zasedání Valného shromáždění OAS v Montruis na Haiti mohlo v červnu 1995 dát Stálé radě OAS v příslušné rezoluci⁸ pokyn, aby zřídila Výbor pro bezpečnost polokoule. K tomu došlo počátkem srpna téhož roku.

Prvním předsedou zmíněného Výboru pro bezpečnost se stal brazilský velvyslanec Luiz Augusto de Araujo Castro a jeho zástupci představitelé Antiguy a Barbudy, jakož i Salvadoru. Ve své činnosti se tento výbor mohl opírat o celou řadu rezolucí Valného shromáždění OAS z 90. let, týkajících se problematiky globální i regionální bezpečnosti, nešíření zbraní, protipěchotních pozemních min, opatření k posílení důvěry a bezpečnosti v oblasti, informací o vojenských výdajích a registru konvenčních zbraní, upevnění režimu stanovenému Smlouvou o zákazu jaderných zbraní v Latinské Americe a Karibiku z roku 1967.

Po svém ustavení se Výbor pro bezpečnost na svém zasedání 8. září 1995 rozhodl přednostně zabývat přípravnými pracemi na Regionální konferenci o opatřeních k upevnění důvěry a bezpečnosti na západní polokouli, která měla posoudit příspěvek této polokoule

k mezinárodní bezpečnosti, jakož i vzájemnou závislost stabilní demokracie, regionálního integračního procesu, respektování a posilování mezinárodního práva, výchovu k míru a možnosti boje s chudobou.

Zmíněná konference se uskutečnila v Chile a vyústila v přijetí Santiagské deklarace o opatřeních k upevnění důvěry a bezpečnosti⁹ dne 10. listopadu 1995. V dokumentu se uvádí, že změny, k nimž došlo na mezinárodní scéně, zrod demokratických vlád na polokouli a konec studené války vytvořily klima přispívající k upevnění míru a bezpečnosti na polokouli. Tím bylo členským státům Organizace amerických států umožněno, aby pokračovaly v nezbytném procesu reflexe s cílem vyloučit ty faktory, které šíří nedůvěru mezi státy na kontinentě, a stanovit nové formy spolupráce v zájmu upevnění míru, zajištění účinného dosažení cílů Charty OAS a naplňování jejích zásad, zaručení efektivního dodržování mezinárodního práva a podpory svazků přátelství i spolupráce. To všechno má vést k upevnění bezpečnosti v regionu.

Přijetí opatření k upevnění důvěry a bezpečnosti je podle Santiagské deklarace významným příspěvkem k transparentnosti, k vzájemnému porozumění, k regionální bezpečnosti a k dosažení rozvojových cílů, včetně překonání chudoby a ochrany životního prostředí. Přitom ekonomický, sociální a kulturní rozvoj jsou nerozlučně spjaty s mezinárodním mírem a bezpečností.

Je samozřejmé, že opatření k upevnění důvěry a bezpečnosti musejí být přizpůsobena zeměpisným, sociálním, kulturním i ekonomickým podmínkám každé oblasti a mají svůj vlastní rozměr a specifika, jak to ostatně zřetelně prokázaly zkušenosti na polokouli. Nicméně úcta k mezinárodnímu právu, poctivé plnění smluvních závazků a pokojné řešení sporů, respektování svrchovanosti států a nevměšování, jakož i zákaz použití nebo hrozby silou v souladu s podmínkami Charty OAS a OSN jsou základem mírové koexistence i bezpečnosti, a to stejně v Evropě, jako v Americe. Zároveň představují rámec Organizace amerických států i Organizace spojených národů pro rozvoj opatření k posilování důvěry a bezpečnosti.

Účastníci konference vyjádřili uspokojení s pokrokem dosaženým na polokouli v oblasti ekonomické integrace (Mercosur, NAFTA, Andské společenství, Systém středoamerické integrace, Sdružení karibských států), který přirozeně přispívá k podpoře důvěry a bezpečnosti v oblasti.

Základní podmínkou dosažení účinného mezinárodního bezpečnostního systému je, aby se všechny státy podívaly všeobecným, rovným a závazným pravidlům. Vlády členských států Organizace amerických států se proto v Santiagu dohodly doporučit aplikaci následujících opatření posilujících vzájemnou důvěru a bezpečnost:

- 1) Postupné uzavírání dohod o včasné oznamování konání vojenských cvičení.
- 2) Výměna informací a účast všech členských států v Registru konvenčních zbraní OSN a v Standardizovaném mezinárodním oznamování vojenských výdajů.
- 3) Podpora rozvoje a výměny informací o obranné politice a doktrínách členských států.
- 4) Konzultace o směrech vedoucích k omezení a kontrole konvenčních zbraní.
- 5) Dohody o pozvání pozorovatelů na vojenská cvičení, návštěvy vojenských zařízení, monitorování obvyklých vojenských operací a výměna civilního i vojenského personálu pro běžný i náročný výcvik.
- 6) Setkání a další aktivity s cílem zabránit incidentům a zvýšit bezpečnost pozemní, námořní i letecké dopravy.
- 7) Programy spolupráce pro případ přírodních katastrof nebo předcházení takovým živelným pohromám, a to na žádost a z pověření dotčených států.
- 8) Navázání a rozvoj komunikace mezi civilními a vojenskými úřady sousedících zemí v souladu se situací na hranicích.
- 9) Pořádání seminářů a kurzů, jakož i vypracování studií o opatřeních a metodách, posilujících důvěru i bezpečnost za účasti civilního a vojenského personálu, a o zvláštní bezpečnosti, týkající se malých ostrovních států v Karibském moři, které jsou v důsledku

svého specifického zeměpisného situování, nevelké územní rozlohy a omezené ekonomické potence zvláště zranitelné přírodními pohromami.

10) Setkání členských států Organizace amerických států na nejvyšší úrovni věnovaná zvláštní bezpečnosti, týkající se malých ostrovních států v Karibském moři.

11) Školící programy výchovy k míru.

Jedním z obecných problémů, kterému je v latinskoamerických podmínkách věnována mimořádná péče, je úsilí o vymýcení protipěchotních pozemních min vzhledem k jejich škodlivým nerozlišujícím účinkům. Tento druh zbraní je i nadále vážnou hrozbou pro civilní obyvatelstvo. Každoročně způsobuje smrt nevinných dětí i dospělých v Latinské Americe a znemožňuje efektivní využívání rozsáhlých a bohatých zemědělských oblastí i jejich integraci do ekonomik jednotlivých zemí. Odhaduje se, že v důsledku nedávných konfliktů je jen ve středoamerických zemích rozmístěno kolem 170 tisíc protipěchotních min (nejvíce v Nikaragui, ale i v Guatemale, v Hondurasu a v Kostarice). Příslušné vyčišťovací operace budou trvat několik let a vyžádají si značné prostředky. Jedna mina stojí 3–300 \$, ale její odstranění přijde na 300–1000 \$. Stanoveným cílem je dosáhnout odstranění všech min z oblasti Střední Ameriky do roku 2000.¹⁰

Účastníci konference v Santiagu ocenili vyčišťovací práce, na nichž se podílejí členské státy Organizace amerických států, další země i Meziamerická obranná rada ve Střední Americe. Zároveň podpořili pokračování mezinárodních jednání (tzv. ottawský proces) o zákazu těchto zákeřných zbraní, která v prosinci 1997 vyústila v podepsání Úmluvy o zákazu, použití, výroby a převodu protipěchotních min a jejich zničení,¹¹ což učinilo 125 zemí z celého světa. Vstup v platnost tohoto důležitého dokumentu je však vázán na jeho ratifikaci alespoň 40 signatářskými státy.

Santiagská deklarace zdůraznila, že rozhodujícím příspěvkem k zajištění míru a bezpečnosti na západní polokouli je Tlatelolcká smlouva z roku 1967,¹² jejíž ustanovení zakazující jaderné zbraně přeměnila Latinskou Ameriku a karibskou oblast v první obydlenu zónu bez jaderných zbraní na světě. Toto mnohostranné ujednání se stalo modelem, podle něhož byly později přijaty další smlouvy za účelem vytvoření bezjaderných pásem v jiných částech jižní polokoule – v jižním Pacifiku, v jihovýchodní Asii a v Africe. Smlouva tak sehrála průkopnickou úlohu při úsilí o odzbrojení a zabránění šíření jaderných zbraní na mezinárodní úrovni.

Právě v letech 1994–1996 dokončily kroky k plnému připojení k Tlatelolcké smlouvě zbývající účastnické země – Argentina, Brazílie, Chile, Guyana – a podepsala ji i Kuba. Stejně tak v roce 1992 ratifikovala Francie jako poslední zbývající země Dodatekový protokol I k této smlouvě, který ukládá mimooblastním státům, kontrolujícím určitá území Latinské Ameriky, aby ji rovněž dodržovaly. V současné době je hlavní úsilí účastnických států zaměřeno na další upevnění režimu stanoveného touto smlouvou, včetně sjednání dvoustranných či mnohostranných dohod s Mezinárodní agenturou pro atomovou energii (MAAE) v těch případech, kde se tak dosud nestalo.¹³

Dokument schválený v Santiagu uložil Výboru pro bezpečnost, aby sledoval a pravidelně hodnotil jeho plnění. Současně bylo dohodnuto, že členské státy budou tomuto výboru rovněž pravidelně postupovat informace o aplikaci opatření k upevnění důvěry a bezpečnosti, jež podnikly.

Jednomyslné schválení Santiagské deklarace, včetně doporučených opatření k posílení důvěry a bezpečnosti se stalo důležitým mezníkem aktivit v této oblasti.

Jak 26. Valné shromáždění OAS konané v červnu 1996 v Panamě, tak i 27. Valné shromáždění OAS uskutečněné v červnu 1997 v Limě ocenily dosavadní činnost Výboru pro bezpečnost a současně vyzvaly ty členské státy, které dosud nerealizovaly všechna doporučená bezpečnostní opatření, aby tak učinily. Limské shromáždění navíc stanovilo, že příští Regionální konference o opatřeních k upevnění důvěry a bezpečnosti na západní polokouli se uskuteční v roce 1988 v Salvadoru.¹⁴

Za bezpečnostní ujednání nové generace odpovídající změně strategické situaci

a aktuálním potřebám lze označit Rámcovou smlouvou o demokratické bezpečnosti ve Střední Americe, kterou podepsali prezidenti Kostariky, Salvadoru, Guatemaly, Hondurasu, Nikaraguy a Panamy 15. prosince 1995.¹⁵ Vedle vojenských a bezpečnostních aspektů předvídá opatření k posílení důvěry, vykořenění extrémní chudoby, problematiku občanské bezpečnosti, obrany a podpory lidských práv, ochrany životního prostředí a boje proti organizovanému zločinu.

V souvislosti s vytvářením nové koncepce bezpečnosti na kontinentě se dostává do popředí otázka úlohy ozbrojených sil ve veřejném životě jednotlivých latinskoamerických zemí (ve Spojených státech a v Kanadě tento problém neexistuje). Všeobecně je rozšířený názor, že by činnost vojenských sil jednotlivých států měla být legislativně omezena na obranu příslušného státního území a že armáda nesmí mít možnost pod žádnou záminkou zasahovat do vnitřní politiky země. Postavení ozbrojených sil by se mělo řídit obecnou zásadou podřízenosti těchto složek a bezpečnosti vůbec civilním orgánům i demokratické kontrole zvolených představitelů občanů příslušného státu. Po neblahých zkušenostech z minulosti není možné zajistit stabilitu a bezpečnost mnoha latinskoamerických zemí bez striktní subordinace vojenských představitelů civilní moci a ústavnímu režimu. Proto bývá tak často na nejrůznějších fórech meziamerických setkání zdůrazňována věrnost obraně a podpoře zastupitelské demokracie i politického pluralismu jako výrazům legitimního a svobodného projevu vůle občanské společnosti.

Bezpečnostní otázky západní polokoule zahrnují témata, která mají význam i pro globální scénu. Proto je při všech iniciativách a opatřeních kladen zvláštní důraz na úzkou kooperaci a konzultace nejen s OSN, za jejíž oblastní organizaci se OAS již článkem 1 své Charty pokládá, ale i s jejími odbornými organizacemi, jako je např. MAAE, jakož i s ostatními regiony.

Závěrem lze shrnout, že po letech stagnace dochází v 90. letech k oživení zájmu účastnických států, včetně USA o meziamerický systém. Členské země Organizace amerických států jakoby si nově uvědomovaly společně sdílené hodnoty a demokratické ideály, rostoucí vzájemnou ekonomickou závislost i podobné politické systémy. Vedle podpory a obrany demokracie, podněcování hospodářského a sociálního rozvoje nezbytně propojeného s bojem s chudobou, stimulování ekonomické integrace a ochrany životního prostředí se důležitým bodem současné agendy různých meziamerických shromáždění stalo v neposlední řadě i úsilí o vytváření nového pojetí a stanovení aktuálních úkolů při zajišťování bezpečnosti na západní polokouli.

¹ Viz Dokumenty a materiály k otázce Latinské Ameriky. MZV, Praha 1962, s. 84–88. Přítom změny uskutečněné v roce 1975 nevstoupily a zřejmě již nevstoupí v platnost.

² Charta OAS byla v letech 1967, 1985 a 1993 právoplatně pozměněna. Platné znění viz Doc. OEA/Ser. G, CP/INF. 3964/96, s. 1–37.

³ Viz Documents on Inter-American Cooperation 1881–1948. Vol. II. Philadelphia 1958, s. 178.

⁴ Viz Naím, M.: Latin America the Morning After. Foreign Affairs, July/August 1995, s. 55.

⁵ Viz Vaky, V. P., Muñoz, H.: The Future of the Organization of American States. New York City 1993, s. 103–106.

⁶ Viz Doc. OAS, AG/RES. 1123 (XXI-0/91), s. 2.

⁷ Viz Doc. OAS, AG/RES. 1180 (XXII-0/92), s. 2.

⁸ Viz Doc. OAS, AG/RES. 1353 (XXV-0/95).

⁹ Viz COSEGRE/doc. 20/95 rev. 1 – Final Report of the Regional Conference on Confidence – and Security – Building Measures, s. 4–5.

¹⁰ Viz Doc. OEA/Ser. G, CP/doc. 2759/96, s. 42.

¹¹ Viz Hospodářské noviny, 8. 12. 1997, s. 15.

¹² Viz Dokumenty ke studiu mezinárodního práva a politiky. III. díl. Praha 1977, s. 443–460.

¹³ Podrobněji viz Jungbauer, R.: Bezjaderná Latinská Amerika. Mezinárodní politika, 2/1998, s. 20–21.

¹⁴ Viz Doc. OAS, AG/doc. 3589/97, s. 2.

¹⁵ Viz Doc. OEA/Ser. G, CP/doc. 2759/96, s. 8.